

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Grundtvigs værker", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 119. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1817_309A-txt-shoot-idm3669.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Det var Italien og Frankrig som modtog de i Østen husvilde Lærde, og vare gennem Aarhundreder forberedte dertil. Berømte vare allerede før det 12te Aarhundrede Skolerne i Salerno og Bologna som Hoved-Sæderne i Vesten for Lægekunst og Lovkyndighed, men dog var det især fra Midten af dette Aarhundrede, da den fuldstændige Haandskrift af Justinians Love var fundet i Amalfi, og den canoniske Ret bragt i System af Bologneseren Gratian, at Bologna vandt sin store Navnkundighed og stærke Søgning endog af Ungersvende fra det høie Norden. I samme Aarhundrede stiftedes Høiskolen i Paris, men blev dog først i det 13de ret berømt og søgt 120som den første Skole der omfattede Tidens hele Videnskabelighed, og antog derfor Navn af Adel-Skole eller Universitet, et Navn, der, tilligemed Indretningen, i de to følgende Aarhundreder forplantede sig til hardtad alle Vestens Riger, uden at dog det parisiske Universitets theologiske Facultet (Sorbonnen) tabde Ry eller Søgning. I det fiirtende Aarh. begyndte de skjønnede Videnskaber at dyrkes med Iver, Calabreseren, Leontius Pilatus, Homers Oversætter, op slog en græsk Lærestol i Italien, der snart besattes med den indfødte Græker Manuel Cheysoloras, og manglede ei Tilløb, da Petrarck og Boccatz gjorde det til en Æressag for de Studerende at kunne Græsk. Nu var det langt fra at Tyrkernes Fremgang og Constantinopels Fald skadede Videnskaberne, meget mere befordredes deres Dyrkelse særdeles ved de landflygtige Græker, der især som Sprogmaster og platoniske Philosopher op sloge deres Lærestole i Italien, hvor det mediceiske Huus i Florents fremforalt var dem gunstig, men, hvad nyttede det, om nogle hundrede Mænd i Europa kunde læse gamle Bøger og gjøre spidsfindige Slutninger, naar Religionen derved kun mere fordunkledes, naar Mængdens Vankundighed daglig tiltog, og baade Høie og Lave nedsank stedse dybere i Ondskab og Uteerlighed. Dersom Paverne stedse vilde brugt deres store Magt til at beskytte Folkene mod uretfærdige, voldsomme Herrer, og af Geistligheden kunde dannet et Samfund, der med lys 121Indsigt i Religionen og sand Videnskabelighed forbandt ubesmittet Vandel, da havde Pavemagten kunnet blive ved at være velgjørende for det christne Europa, men saaledes var det ikke. Det var at vente at kun faa Mennesker ville have Lyst, og end færre Størke til at modstaa de stærke Fristelser, den havde at bestride, som i Christi Navn kunde befale over alle Christne. Vi finde da ogsaa at hardtad alle Paver, især fra Midten af det 13de Aarhundrede, tænkte meest paa at skaffe sig verdslig Magt og Glands, uden at bryde sig stort om Christendommen. At tvivle om deres Ufeilbarhed og Fuldmagt af Christus til at raade over hans Menighed ansaaes for et ligesaa stort Kætteri som at fornægte Gud og Frelseren selv. Det maatte, foruden mange Andre, Valdenserne fornemme. Disse som boede i det sydlige og sydvestlige Frankerig, vilde ikke antage nogen anden udvortes Rettensnor for deres Tro og Vandel end de hellige Skrifter og talde haarde Ord om de hovmodige Paver og de ryggesløse Geistlige. De vare altsaa i det mindste bedre Christne end de der gjaldt for Rettroende, men til Tidens Skjændsel blev der prædiket Korstog mod dem som mod Vantro, og ved Sværd og Baal bleve de i den første Halvdeel af det 13de Aarhundrede hardtad ganske udryddede. Heri, som i Alt hvad Paverne foretog sig til deres Magts Stadfæstelse og Udvidelse, bleve de meget hjulpe af tvende Munkeordener, som stiftedes i Aarhundredets Begyndelse, og hvis Medlemmer efter Stifterne kaldtes Domicaner og Fransiskaner. Hvad som er sagt om Munkeordener i det forrige Tidsrum, at de alle i Begyndelsen vare gavnlige, men vanartede siden, gjelder ogsaa om disse, som dog vare noget forskellige fra alle foregaaende; thi istedenfor de gamle Munke meest indelukke sig i deres Klostre, skulde disse vandre omkring, tigge deres Føde og prædike for menig Mand. Dette var en stor Velgjerning paa en Tid, da det blev læg Mand forbudet at læse Bibelen, og kun vilde hjulpet lidt at tillade det, da Faa havde Raad til at kjøbe en Afskrift, og endnu færre kunde læse, end sige forstaae Latin. Var end disse Munkes Christendom ingenlunde reen, straffede de dog den herskende Synd og Ugudelighed, og opmuntrede til Guds frygt, Gavmildhed, Tarvelighed og Afhold, og at dette ingenlunde var forgjæves, derom vidner den hardtad utrolige Indgang enkelte Prædikener fandt hos hele Tusinder ad Gangen. Man saae saaledes en heel Stads Kvinder efter en Munks Prædiken at aflægge deres Smykker, og Borgerne kaare Munken til Stadens Overhoved. Dog dette og mere kunde vel oplive men ingenlunde tilfredsstille Længselen efter Lys og Fred, det formaaede kun Guds rene Ord, og det glemtes daglig mere, ligesom det stedse blev Paverne mere om at gjøre at dølge det, da deres Bud, Lærdom og Levnet daglig blev mere stridende mod Christi Lære. Det var dem 123derfor et Tordenslag, da de hørde, at en veltalende Præst og Professor i Prag, Johan Hus, med stort Bifald anprisde den hellige Skrifts Læsning og sammenlignede Geistlighedens hellige og aandelige Kald med dens verdslige og ryggesløse Liv. Mange Ting stødte i det 15tende Aarhundredes Begyndelse sammen, som syndes at spaae Pavemagten Undergang og Christendommen nyt Liv. Da Philip den Smukke overtalte Paven til at boe i Avignon, og den saakaldte hellige Stol siden stedse beklædtes af Franskmænd, vare Paverne i mange Dele kun et Værktøi i de franske Kongers Haand, og da disses Villie dog umulig kunde ansees for at være Christi, maatte Troen paa Pavens Ufeilbarhed rystes i sin Grundvold. Den Forargelse dette foraarsagede, og Roms Utilfredshed over andengang at have mistet sin Hæder som Verdens Hovedstad, gjorde at Pavernes Magt og Anseelse endnu fik et større Skaar, thi nu blev der to og tilsidst tre Paver paa eengang. At de ikke alle kunde være Christi Statholdere var aabenbart selv for Almuen, og da de bandsatte hinanden, maatte Bandstraalen derved tabe det meste af sin Kraft. Adskillige lærde Mænd, især det Parisiske Universitets oplyste og gudfrygtige Kantsler Gerson, anfægtede offentlig Pavens Ufeilbarhed, og paastod at han stod under de christne Læreres Forsamling eller som det kaldtes Concilium. Baade for at ende den forargelige Strid mellem trende Paver, for 124at raade Bod paa Kirkens almindelig tilstaaede Fordærvelse og for at undersøge Husses Lærdom, blev et saadant Concilium sammenkaldt i Kostnits af en *verdslig* Herre, den tyske Keiser Sigismund Dog, sjelden skuffedes store og rimelige Forventninger saa aldeles som her; Hus indstævnedes under sikkert Leide, men kastedes troløs*1414. paa Baal, ikke en eneste Vildfarelse blev forkastet, ikke en eneste Beslutning taget til Geistlighedens Forbedring, og den eneste Uskik, som hævedes, var at de tre Paver afsattes og en ny valgtes. Her blev det da aabenbart, at ingen Forbedring

kunde ventes fra Oven her paa Jorden, hverken fra Fyrster, Bisper eller Lærde. Det var Fyrsterne nok, naar Paverne ei kunde hindre dem fra at føre Krig og udsuge deres Lande efter Behag, om deres Undersaatters aandelige og evige Vel bekymrede de sig saalidet, som om deres eget, og det var som om de følte, at bleve Folkene christelige i Tro og Levnet, vilde de nødes til at være eller dog synes det Samme. Langt lysteligere var det, i alle Dele at følge sine Begjæringer, og naar Dødsstunden kom, iføre sig Munkekappen som et Saligheds Pant. Bisperne indsaae godt, at deres Magt, Anseelse og magelige Dage ene beroede paa at Mængden blev i Vankundighed og troede, at de havde Himmerigs Nøgler, jo høiere Fordærvelsen steg, desto dyrere betalte de overtroiske, ængstede Sjæle den Syndsforladelse og Salighed de bøde fal. I 125 Norden som senest var omvendt og beboedes af mere alvorlige Folkefærd, var Fordærvelsen hverken saa dyb eller almindelig, Skriften ei heller saa ubekendt, og Munkene, som først i Slutningen af det 12te Aarhundrede kom til Dannemark med den hellige Bernhards Regel, vare en Tidlang priselig virksomme, men i det 14de Aarhundrede tog Vankundighed og Vildhed dog Overhaand, og nu havde Kundskaben sit Hjem i Frankrig og Italien, hvor Ugudelighed og Synd havde sin Trone. De vantrø Lærde beløe i deres Hjerte ei allene Pavernes og Munkenes Opspind men Christendommen selv, og det kunde aldrig falde dem ind at vove Noget i Strid mod de erkjendte Vildfarelser, naar kun Paverne tillode dem at nedrive Christendommens hellige Sandheder under det Paaskud, at de havde een Mening som Kirkens troende Børn; men en anden som Grublere og Philosopher. Fra en enkelt gudfrygtig og redelig Mand, som Hus, maatte da Forbedringen begynde, men hans Død varslede; hans Tilhængeres Talrighed og Mod lærde vel hvad menig Mand formaaede naar de fik Øiet opladt, men deres vilde Færd og deres Blindhed for mange af de vigtigste Vildfarelser visde, hvor fornøden Bibelens almindelige Læsning var, naar den gode Sag skulde vinde ret Fremgang. Her stod menneskelig Klogskab stille, og hver gudfrygtig Mand maatte indsee, at skulde Lyset igjen komme til at skinne klart, maatte det paa 126dobbel Maade komme herovenfra, fra Lysets Fader. Nu, i Midten af det 15tende Aarhundrede, da Hyldeerne i Italiens Bogsale vare fyldte med græske og latinske Haandskrifter, da Man begyndte at lære Ebraisk, og da Lærdommen begyndte at fløtte til det *nordlige* Tydskland, da fremstod Bogtrykkerkunsten, hemmelig i sit Udspring som alt det Herlige Jorden saae, ringeagtet, som det i sin Barndom, men i sin Ungdom et ubetaleligt Redskab til Lysets Udbredelse.